

ReECON.4

1.-2. 10. 2024. Biograd n/M

vol. VI, br. 2, 2024.

Veleučilište u Virovitici

Posebno izdanje časopisa

ET²eR

**EKONOMIJA, TURIZAM,
TELEKOMUNIKACIJE I RAČUNARSTVO**

uključuje radove prezentirane na

4. međunarodnoj znanstveno-stručnoj konferenciji „Renewable Economics“

održanoj u Biogradu na Moru, Hrvatska,

od 1. do 2. listopada 2024.

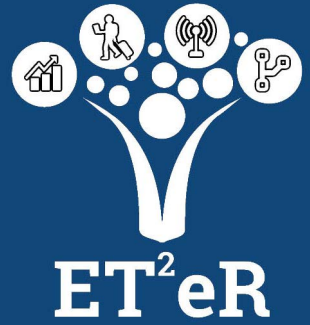

ReECON.4

1-2. 10. 2024. Biograd n/M

vol. VI, no. 2, 2024.

Virovitica University of Applied Sciences

Special issue of journal

ET²eR

**ECONOMICS, TOURISM, TELECOMMUNICATIONS
AND COMPUTER SCIENCE**

Includes papers presented at
4rd International Conference on Renewable Economics

held in Biograd na Moru, Croatia

from 1th to 2nd November, 2024

Impressum

Nakladnik - Publisher:

Veleučilište u Virovitici -
Virovitica University of Applied
Sciences

Uredništvo - Editorial Board:

Dejan Tubić
Željka Kadlec
Siniša Kovačević
Irena Bosnić
Anita Prelas Kovačević
Zrinka Blažević Bognar
Mladena Bedeković
Damir Ribić
Ivan Heđi
Ivana Vidak
Domagoj Karačić
Mato Bartoluci
Oliver Kesar
Željko Požega
Saša Petar
Vlado Halusek
Igor Petrović
Sanela Vrkljan
Đorđije Vasiljević
Viktória Szente
Joanna Pioch
Slagjana Stojanovska

Gavni urednik - Editor in chief:

Dejan Tubić

Izvršni urednik - Executive

Editor: Željka Kadlec

Tehnički urednik - Technical

Editor: Siniša Kovačević

**Adresa uredništva - Address of
the Editorial Board:**

Veleučilište
u Virovitici
Matije Gupca 78, 33000 Virovitica
Tel: +385 33 721 099
Fax: +385 33 721 037
E-mail: urednik@vuv.hr

ISSN 2670-8930

DOI: <https://doi.org/10.70077/et2er>

Naslovnica-Front Page:

Veleučilište u Virovitici/
Virovitica University of Applied
Science

Grafičko oblikovanje-Graphic

Design: Veleučilište u Virovitici/
Virovitica University of Applied
Science

**Godina postavljanja publikacije
na mrežu - Year of release:**

2024. godina/Year 2024.

Učestalost izlaženja časopisa-

Publishing frequency:

Dva puta godišnje/Biannually

ET²eR

Predgovor

”

Poseban broj časopisa „ET²eR – ekonomija, turizam, telekomunikacije i računarstvo” obuhvaća radove prezentirane na **4. međunarodnoj znanstveno-stručnoj konferenciji ReECON - RENEWABLE ECONOMICS**.

Konferencija je održana u Biogradu na Moru, 1. - 2. listopada 2024. godine u organizaciji Veleučilišta Baltazar Zaprešić i Veleučilišta u Virovitici. Na konferenciji je sudjelovalo 90-tak znanstvenika i stručnjaka iz raznih područja poslovne ekonomije, ruralnog i regionalnog razvoja, informacijskih tehnologija i turizma.

Cilj konferencije je bio zadržati proaktivni pristup u primjeni teorijskih i empirijskih dostignuća kojima će se utjecati na poboljšanje poslovnih procesa, promicanje održivog poslovanja u dinamičnom okruženju, stvaranje ozračja etičnog ponašanja, transparentnosti i odgovornosti te jačanje otpornosti gospodarstva u cjelini uz pružanje dugoročnih održivih smjernica za realni sektor.

U ovom posebnom broju ET²eR-a objavljeno je 7 znanstvenih i 15 stručnih radova. Teme radova su iz područja poslovnog upravljanja, turizma i hotelijerstva, ruralnog i regionalnog razvoja, digitalne tehnologije, javne politike i održivog gospodarskog razvoja.

Časopis „ET²eR“ namijenjen je svima koji žele dati doprinos poticanju i razvijanju primijenjene stručne djelatnosti. Svrha časopisa je upoznavanje šire javnosti s novostima iz navedenih područja i popularizacija struke. Stoga ohrabrujem sve potencijalne autore da prijave svoje radove za objavljivanje.

Časopis je uvršten u bazu Hrčak te ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences) bazu, čime je postao časopis koji se kategorizira u znanstvene radove druge skupine (a2).

Zahvaljujem se svim sudionicima konferencije, autorima, recenzentima, uredništvu časopisa, lektorima te tehničkom i izvršnom uredniku na trudu i znanju uloženom na kreiranje ovog posebnog broja časopisa „ET²eR – ekonomija, turizam, telekomunikacije i računarstvo”.

”

Glavni urednik

doc.dr.sc. Dejan Tubić, prof. struč. stud.

Foreword

”

The Special Issue of the journal 'ET²eR – Economics, Tourism, Telecommunications and Computer Science' comprises papers presented at the **4 International Conference on Renewable Economics - ReECON**.

The conference was held on 1. - 2. November 2024 in Biograd na Moru, Croatia, and was organised by the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić and Virovitica University of Applied Sciences. The conference was attended by more than 90 scientists and experts from different areas of business economics, rural and regional development, information technology and tourism.

The goal of the conference was to maintain a proactive approach to the application of theoretical and empirical achievements which can influence improvement of business processes, promote sustainable business activities in a dynamic environment, create a climate of ethical behaviour, transparency, and responsibility, and strengthen the resilience of economy on the whole while providing sustainable long-term guidelines for the real sector.

Seven scientific and fifteen professional papers are published in this Special Issue of ET²eR. Paper topics are related to areas of business management, tourism and hospitality, rural and regional development, digital technology, public policy, and sustainable business development.

The journal "ET²eR" is aimed at authors who would like to contribute to the promotion and development of applied professional activity. The purpose of the journal is to familiarize the general public with news from the aforementioned fields and to popularize the profession. Therefore, I would like to invite all potential authors to submit their papers for publication.

The journal is included in the Hrčak database and the ERIH PLUS database (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences), making it a journal categorized in the second group (a2).

I would like to use this opportunity to thank all the participants in the conference; authors, reviewers, the editorial board of the journal, proofreaders, and the executive and technical editors for their effort and knowledge invested in creating this Special Issue of the journal 'ET²eR – Economics, Tourism, Telecommunications and Computer Science'.

”

Editor in Chief
Dejan Tubić, PhD

Recenzenti - *Reviewers*

Anita Prelas Kovčević

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Neven Garača

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Božidar Jaković

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Damir Ribić

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Željka Kadlec

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Ivana Vidak Teskera

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Danijel Koprivanac

Veleučilište u Rijeci - *University of Applied Sciences of Rijeka*

Rikard Bakan

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Dejan Tubić

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Marta Alić

Tehničko veleučilište u Zagrebu - *Zagreb University of Applied Sciences*

Marijana Špoljarić

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Danijela Vakanjac

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Luka Pravica

Fakultet elektrotehnike i računarstva - *Faculty of Electrical Engineering and Computing*

Zlatko Hanić

Fakultet elektrotehnike i računarstva - *Faculty of Electrical Engineering and Computing*

Milorad Čupurdija

Veleučilište Baltazar Zapešić - *Baltazar Zapešić Polytechnic*

Domagoj Rožac

Veleučilište Baltazar Zapešić - *Baltazar Zapešić Polytechnic*

Sabrina Šuman

Veleučilište u Rijeci - *University of Applied Sciences of Rijeka*

Ivana Lacković

Veleučilište Baltazar Zaprrešić - *Baltazar Zaprrešić Polytechnic*

Sendi Deležić

Veleučilište Baltazar Zaprrešić - *Baltazar Zaprrešić Polytechnic*

Edita Tolušić

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Mladena Bedeković

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Irena Bosnić

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Zrinka Blažević Bognar

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Matea Petračić

Veleučilište u Karlovcu - *Karlovac University of Applied Sciences*

Martina Kovačević

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Ema Sesvečan

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Martina Jukić

Veleučilište u Virovitici - *Virovitica University of Applied Sciences*

Patricija Janković

AREMA Visoka škola za regionalni menadžment - *AREMA College of Regional Management*

Vladimir Šimović

Veleučilište Baltazar Zaprrešić - *Baltazar Zaprrešić Polytechnic*

Domagoj Karačić

Ekonomski fakultet u Osijeku - *Faculty of Economics and Business in Osijek*

Ninoslav Gregurić Bajza

Veleučilište Baltazar Zaprrešić - *Baltazar Zaprrešić Polytechnic*

Dafne Vidanec

Veleučilište Baltazar Zaprrešić - *Baltazar Zaprrešić Polytechnic*

Goranka Majić

Veleučilište Baltazar Zaprrešić - *Baltazar Zaprrešić Polytechnic*

Dubravka Maras

Veleučilište Baltazar Zaprrešić - *Baltazar Zaprrešić Polytechnic*

Dafne Vidanec

Veleučilište Baltazar Zaprrešić - *Baltazar Zaprrešić Polytechnic*

Kristijan Čović

Veleučilište Baltazar Zaprrešić - *Baltazar Zaprrešić Polytechnic*

Dražen Čučić

Ekonomski fakultet u Osijeku - *Faculty of Economics and Business in Osijek*

Zlatko Barilović

Veleučilište Baltazar Zaprrešić - *Baltazar Zaprrešić Polytechnic Bedeković*

Sadržaj - *Table of contents*

SADRŽAJ

ZNANSTVENI RADOVI

1	Emocionalna inteligencija i stilovi vodstva <i>Damir Ribić, Sanela Seliš, Klaudija Ahac</i>	1-8
2	Primjena i doprinos održivog razvoja u poslovanju poduzeća <i>Lulić Iva, Kadlec Željka</i>	9-17
3	Povezanost investicija u okoliš i turističke privlačnosti u zemljama EU <i>Ivan Ružić, Petra Stažić, Ema Ružić</i>	18-24
4	Od povezanosti do brenda: Ključna uloga komunikacije u brendiranju <i>Ivana Vidak Teskera, Martina Jukić</i>	25-31
5	Primjena održivog razvoja na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima <i>Kadlec Željka, Čor Matea</i>	32-42
6	Stavovi javnosti u ruralnim područjima o razumijevanju i važnosti koncepta pravedne trgovine <i>Andrea Pavić, Božidar Jaković, Dejan Tubić</i>	43-51
7	Perception of motivation among employed students <i>Ana Skledar Ćorluka, Snježana Kekić, Maja Buljat</i>	52-58

STRUČNI RADOVI

8	Design of PV System Peak Power Adjustment Based on Measured Data <i>Igor Petrović, Danijel Koprivanac, Enes Ciriković, Mario Vražić</i>	59-63
9	Pametni gradovi – ideje, razvoj i rješenja <i>Konstanca Korenčić Kampl, Dubravka Maras, Bruno Raguž</i>	64-71
10	Ususret održivoj budućnosti: ključni trendovi zelenog IT-a <i>Alisa Bilal Zorić, Matija Kalamir</i>	72-80
11	Uloga i funkcije menadžmenta u kulturi: studija slučaja Muzej vučedolske kulture <i>Luka Ivanković, Barbara Franić</i>	81-90

12	Zakonska regulativa obavljanja studentskih poslova putem posrednika <i>Edita Tolušić, Mladena Bedeković, Danijela Vakanjac</i>	91-96
13	Od oskudice radne snage do oskudice poslova: razumijevanje implikacija digitalne transformacije na tržište rada <i>Ines Jemrić Ostojić, Natalija Jurina Babović, Marin Kelava</i>	97-104
14	Klasifikacija dezinformacijskih narativa u kontekstu održivosti <i>Stjepan Lacković, Ines Jemrić Ostojić, Krešimir Jurina</i>	105-114
15	Primjena umjetne inteligencije u upravljanju projektima: analiza potencijala i izazovi <i>Krešimir Jurina, Branimir Kapulica</i>	115-121
16	Korištenje kreativnosti u poslovanju poduzeća <i>Matej Galić, Sandra Mrvica Mađarac, Mirjana Nedović</i>	122-127
17	Jesu li menadžeri spremni na promjene koje donosi Generacija Z ? <i>Matea Lulić, Anita Prelas Kovačević</i>	128-136
18	Pravni okvir zelene javne nabave kao čimbenika održivog razvoja <i>Ninoslav Gregurić-Bajza</i>	137-144
19	Online recenzije kao alat marketinške komunikacije <i>Nikolina Pavičić Rešetar, Ivan Ružić, Patricia Skender</i>	145-152
20	Očuvanje i interpretacija lokalnih jezičnih varijeteta kao cilj kulturne održivosti <i>Mateja Šporčić, Lana Domšić</i>	153-160
21	Kako izbjeći upadanje u zamku Greenwashinga <i>Jelena Benjak</i>	161-169
22	ESG postignuća u regionalnom kontekstu <i>Ana Cvetinović Vlahović, Majda Tafra-Vlahović</i>	170-176

Primjena održivog razvoja na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima

Sustainability implementation on family farms

Kadlec Željka¹, Čor Matea²

¹Veleučilište u Virovitici, Ulica Matije Gupca 78, Virovitica, Hrvatska, zeljka.kadlec@vuv.hr

²Veleučilište u Virovitici (student), Ulica Matije Gupca 78, Virovitica, Hrvatska, matea.cor@vuv.hr

Sažetak

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva su ključni dionici u poljoprivrednoj industriji, ali često se suočavaju s brojnim izazovima ekonomske, društvene i ekološke održivosti. Svrha rada je istražiti kako obiteljska poljoprivredna gospodarstva mogu diverzificirati prihode, prilagoditi se tržišnim promjenama te aktivno sudjelovati u lokalnoj zajednici kako bi osigurali svoju dugoročnu uspješnost. Na tom tragu, istražujući kako politički i ekološki faktori mogu potaknuti ili otežati njihovu održivost, radom se analizira utjecaj Zajedničke poljoprivredne politike i ekološke poljoprivrede na održivi razvoj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. U istraživanju se koristi kvantitativna metoda u kojoj je korišten upitnik o ispitivanju stavova poljoprivrednika o održivoj poljoprivredi. Tumačenjem kvantitativnih podataka u percepciji i praksama poljoprivrednika, u skladu s održivim razvojem, dobiti će se informacije o učestalosti i učinkovitosti održivih praksi među poljoprivrednicima. Glavni rezultati istraživanja pokazati će percepciju poljoprivrednika i njihov održiv način upravljanja obiteljskim gospodarstvima, učestalost primjene održivih praksi među poljoprivrednicima, ističući trendove i područja gdje postoji prostor za poboljšanje. Identificirajući najčešće korištene metode, rad se fokusira na primjenu održivosti u praksi poput rotacije usjeva i zelene gnojidbe. Ovaj rad predstavlja značajan doprinos istraživanju održivosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima. Kroz detaljnu analizu svijesti poljoprivrednika o konceptu održivosti te stvarne primjene održivih praksi na terenu, istraživanje pruža dublji uvid u trenutno stanje održivosti u poljoprivredi. Identificiranjem ključnih čimbenika koji utječu na implementaciju održivih praksi, ovaj rad omogućuje bolje razumijevanje izazova s kojima se susreću obiteljska poljoprivredna gospodarstva u postizanju održivosti. Ti identificirani faktori mogu služiti kao osnova za razvoj ciljanih politika i programa podrške koji će unaprijediti održivost obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava.

Ključne riječi

obiteljska poljoprivredna gospodarstva, održivi razvoj, održivost, OPG

Abstract

The family farms are key stakeholders in the agricultural industry, but often face numerous challenges in maintaining economic, social and environmental sustainability. The purpose of this paper is to determine how family farms can diversify their incomes, adapt to market changes and actively participate in the local community in order to ensure their long-term success. On this track, by investigating how political and environmental factors can encourage or hinder their sustainability, the work analyzes the impact of the Common Agricultural Policy and ecological agriculture on the sustainable development of family farms. The research uses a quantitative method in which a questionnaire was used to examine farmers' attitudes about sustainable agriculture. By interpreting quantitative data in the perception and practices of farmers, in accordance with sustainable agriculture, information will be obtained about the frequency and effectiveness of sustainable practices among farmers. The main results of the research will show the perception of farmers and their sustainable way of managing family farms, the frequency of application of sustainable practices among

farmers, highlighting trends and areas where there is space for improvement. By identifying the most commonly used methods, the paper focuses on the application of sustainability in practices such as crop rotation and green manuring. This paper represents a significant contribution to sustainability research on family farms. Through a detailed analysis of farmers' awareness of the concept of sustainability and the actual application of sustainable practices, the research provides a deeper insight into the current state of sustainability in agriculture. By identifying the key factors influencing the implementation of sustainable practices, this paper provides a better understanding of the challenges faced by family farms in achieving sustainability. These identified factors can serve as a basis for the development of targeted policies and support programs that will improve the sustainability of family farms.

Keywords

family farms, OPG, sustainability, sustainable development

Uvod

U današnjem svijetu, suočenom s klimatskim promjenama, iscrpljivanjem resursa i rastućim društvenim nejednakostima, održivi razvoj postaje ključan za budućnost naše planete i dobrobit njenih stanovnika. Održivi razvoj teži ravnoteži između ekonomskih, društvenih i ekoloških ciljeva kako bi se zadovoljile potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja budućih.¹ Obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG) čine temelj poljoprivredne proizvodnje u mnogim zemljama, uključujući Hrvatsku, osiguravajući hranu, sirovine i očuvanje ruralnih zajednica, tradicije i kulturne baštine. Rad predstavlja glavne rezultate istraživanja, do kojih se došlo tijekom izrade diplomskog rada. Rad prikazuje primjenu principa održivog razvoja na OPG-ove kako bi se osigurala njihova dugoročna održivost, s posebnim naglaskom na ulogu zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) i potencijale ekološke poljoprivrede. Analizom ekonomskih, društvenih i ekoloških aspekata, rad također identificira ključne izazove i prilike za OPG-ove te tako doprinosi unapređenju njihove održivosti. Podaci istraživanja proizašli su iz analize korištene za izradu diplomskog rada.²

1. Održivi razvoj

Izraz "održivo" potječe iz šumarstva, označavajući praksu koja ne ugrožava prirodnu obnovu šuma. S vremenom je pojam "održivi razvoj" proširen na zaštitu okoliša, ekonomsku stabilnost i socijalnu pravdu (Črnjar i Črnjar, 2009). Prema Brundtlandovom izvješću, održivi razvoj zadovoljava potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja budućih. Međunarodne financijske institucije proširile su ovaj koncept na ekonomske, društvene i ekološke dimenzije. Ekonomska održivost uključuje rast i pravednu raspodjelu bogatstva; društvena se fokusira na donošenje odluka i društvenu koheziju; ekološka se odnosi na očuvanje ekosustava (Kordej-De Villa, Stubbs, Sumpor, 2009).

Svjetska konferencija o okolišu i razvoju u Rio de Janeiru 1992. bila je ključna za razvoj održivog razvoja, donoseći Agendu 21 i Deklaraciju o okolišu i razvoju, integrirajući ekonomski i društveni napredak s očuvanjem okoliša (Črnjar, 2002). Ciljevi održivog razvoja, usvojeni 2015. godine, dio su

Agende 2030 Ujedinjenih naroda, s ciljem iskorjenjivanja siromaštva, zaštite planeta i osiguravanja blagostanja za sve do 2030. godine (Herceg, Stanić- Koštroman, Šiljeg, 2018).

Današnji koncept održivog razvoja prepoznaje povezanost društva, okoliša i gospodarstva, integrirajući ekonomske, društvene i ekološke ciljeve za stabilne i pravedne zajednice. Gospodarska održivost naglašava očuvanje svih oblika kapitala i potrebu za uključivanjem prirodnog kapitala u gospodarski sustav. Društvena održivost omogućuje kontrolu nad resursima i promicanje jednakosti. Ekološka održivost fokusira se na očuvanje prirodnih resursa i smanjenje onečišćenja, promovirajući obnovljive izvore energije i zaštitu ugroženih vrsta. Cilj je postizanje razvoja koji uvažava prirodne procese i osigurava očuvanje okoliša za buduće generacije.

2. Dimenzije održivog razvoja na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG) ključni su segment ruralnih područja i poljoprivredne proizvodnje. OPG-ovi igraju važnu ulogu u opskrbi hranom, očuvanju kulturnih tradicija i održavanju ruralnih zajednica. suočavaju se s izazovima poput klimatskih promjena i promjenjivih tržišnih zahtjeva te se prilagođavaju održivim praksama. Analizom njihovih strategija i pristupa održivom razvoju, rad pruža uvid u ključne aspekte njihove dugoročne uspješnosti i utjecaj na ruralne zajednice. OPG-ovi koriste vlastite ili unajmljene resurse i rad članova obitelji kako bi ostvarili stabilan prihod kroz poljoprivredne djelatnosti (čl. 5. st. 1. Zakona o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, NN 29/2018). Prema Defilippisu (1993), tri su temeljna elementa OPG-a: domaćinstvo, posjed-iznajmljivanje i gospodarstvo. Domaćinstvo uključuje obiteljsku jedinicu koja zajedno upravlja gospodarstvom, posjed obuhvaća zemljište i opremu, a gospodarstvo se odnosi na poljoprivredne aktivnosti za osiguranje prihoda. Prilikom osnivanja obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva pravna ili fizička osoba dužna je registrirati se u Upisnik OPG-ova (Pravilnik o Upisniku poljoprivrednika, NN 62/2019). Ova registracija regulirana je Zakonom o OPG-u, koji

¹ <https://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj/> (05.05.2024.)

² Podaci su dobiveni za potrebe izrade diplomskog rada: Čor, M. (2024): Održivi razvoj na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, Veleučilište u Virovitici, mentor Kadlec, Ž.

postavlja pravila i obveze kako bi se osigurala zakonitost i stabilnost poljoprivrednih aktivnosti.³ Prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRRR) za 2023. godinu, u Hrvatskoj postoji 122.879 OPG-ova, od kojih 87.824 vode muškarci, a 35.005 žene. Ova gospodarstva variraju u veličini, djelatnostima i geografskom položaju te su ključna za sigurnost hrane i održivo korištenje prirodnih resursa.⁴

OPG-ovi se suočavaju s klimatskim promjenama, visokim troškovima i varijabilnim cijenama proizvoda, što može negativno utjecati na usjeve i stoku. Prilagodbe uključuju korištenje otpornijih biljaka i naprednih tehnologija te diverzifikaciju proizvodnje. Agroturizam i organska proizvodnja također pridonose održivosti i očuvanju ruralnih zajednica u Hrvatskoj.⁵ Obiteljska poljoprivredna gospodarstva su ključna za ruralni razvoj i poljoprivrednu proizvodnju. Istražujući održivi razvoj na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima uviđa se širok raspon tema uključujući ekonomske, ekološke i društvene aspekte, kao i inovacije i politike usmjerene na poboljšanje održivosti u ovim gospodarstvima.

Ekonomska dimenzija održivog razvoja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava očituje se kroz diversifikaciju prihoda i modernizaciju poljoprivrednih praksi. Obiteljska gospodarstva povećavaju otpornost i smanjuju rizike diverzificiranjem aktivnosti, kao što su proizvodnja sira i agroturizam, čime povećavaju ukupne prihode (Barbieri & Mahoney, 2017). Agroturizam predstavlja dodatnu priliku za povećanje prihoda i očuvanje tradicionalnih praksi, potičući očuvanje kulturne baštine i seoskih kuća.⁶ Ova prilagodljivost ne samo da osigurava opstanak, već omogućuje veću uključenost članova obitelji i doprinosi očuvanju ruralnih zajednica.⁷ Modernizacija putem tehnologija, uključujući preciznu poljoprivredu i umjetnu inteligenciju, omogućava efikasnije upravljanje resursima te povećava produktivnost i prilagodljivost tržišnim promjenama (Mishra & Kumar, 2018). Darnhofer i Fairweather (2016)

naglašavaju važnost otpornosti na promjene u okruženju, dok Lowder, Skoet i Raney (2016) ističu ulogu politika i investicija u globalnom kontekstu za postizanje dugoročne održivosti. Tu se još može nadodati i važnost odgovornog upravljanja za produktivnost kojeg García-Martínez i Koh (2019) analiziraju kroz lanac opskrbe i izazove malih gospodarstava u Latinskoj Americi.

Društvena dimenzija obiteljskih gospodarstava očituje se u očuvanju lokalnih zajednica, kulture i tradicije. OPG-ovi doprinose stabilnosti ruralnih zajednica smanjenjem nezaposlenosti i migracije mladih te očuvanjem specifičnog načina života i vrijednosti (Marić, 2023). Van der Ploeg i Long (2016) istražuju društvene aspekte i važnost malih obiteljskih gospodarstava kao protutežu korporativnoj poljoprivredi. OPG-ovi su središta društvenog života, organizirajući manifestacije, degustacije i edukativne programe koji jačaju socijalne veze i kulturnu baštinu zajednice, podržavajući pri tome lokalne inicijative (Dabić, 2023).

Ekološka dimenzija održivog razvoja na obiteljskim gospodarstvima temelji se na očuvanju prirodnih resursa i smanjenju negativnog utjecaja na okoliš. Rudolph i McCarthy (2020) ističu važnost agroekoloških praksi koje podržavaju očuvanje biodiverziteta i kvalitete tla, vode i zraka. Ekološka poljoprivreda tu predstavlja ključnu strategiju za očuvanje prirodnih resursa te smanjuje negativan utjecaj na okoliš, očuvanjem biodiverziteta i kvalitete tla, vode i zraka. Poticanje poljoprivrednika na primjenu ekološki prihvatljivih praksi omogućuje održiviju proizvodnju hrane i zaštitu okoliša.⁸ Thompson, Scoones i Toulmin (2019) se također fokusiraju se na održivu intenzifikaciju kao sredstvo povećanja proizvodnje uz minimiziranje štete za okoliš. Ekološka poljoprivreda, kroz primjenu praksi poput rotacije usjeva i upotrebe bio gnojiva, doprinosi smanjenju uporabe kemijskih sredstava i usklađuje se s ciljevima EU-a za smanjenje pesticida i mineralnih gnojiva.⁹ Dok Scherer i Verburg (2017) upozoravaju na pritiske globalne potražnje koji

³ <https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/poljoprivreda-173/poljoprivredna-politika/obiteljska-poljoprivredna-gospodarstva/pitanja-i-odgovori/1322> (15.04.2024.)

⁴ https://www.apprrr.hr/wp-content/uploads/2024/01/Upisnik_poljoprivrednika_broj_PG-a_2023_12_31.xlsx (10.06.2024.)

⁵ https://hmrr.hr/wp-content/uploads/2024/02/brosura_ruralni_razvoj-smjernice_i_primjeri_dobre_prakse-web.pdf (10.06.2024.)

⁶ <https://www.savjetodavna.hr/2015/07/14/diversifikacija-poljoprivredne-proizvodnje/> (05.05.2024.)

⁷ https://ec.europa.eu/enrd/sites/default/files/Publication_ENRDperiodical-17_hr.pdf (10.06.2024.)

⁸ <https://www.apprrr.hr/mjera-11-ekoloski-uzgoj/> (08.05.2024.)

⁹ <https://glasprirode.hr/profesionalci-u-akciji/poljoprivreda/> (15.05.2024.)

mogu ugroziti ekološku održivost obiteljskih gospodarstava. Wezel i Silva (2017) dodatno naglašavaju ulogu agroekologije u očuvanju okoliša i prilagodbi klimatskim promjenama, pružajući temelje za dugoročno održiviji način proizvodnje hrane.

Ova literatura pruža sveobuhvatan presjek istraživanja o održivom razvoju obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava te ističe različite pristupe i inovacije usmjerene na postizanje ekonomske otpornosti, očuvanja okoliša i društvene uključenosti u održivom ruralnom razvoju.

3. Utjecaj ekoloških i poljoprivrednih politika na održivost OPG-a

S ciljem omogućavanja primjene i povećanja svijesti o važnosti održivog načina poslovanja kod OPG-a donesene su određene politike i strategije kao odgovor na sve buduće izazove. U tu svrhu je nastala Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) Europske unije kao odgovor na potrebu za obnovom i stabilizacijom poljoprivredne proizvodnje u Europi nakon Drugog svjetskog rata. Inicijativu su pokrenule šest osnivačkih zemalja Europskih zajednica s ciljem usklađivanja pristupa poljoprivredi, povećanja proizvodnje hrane i unapređenja životnog standarda poljoprivrednika, koji su tada imali niže prihode u usporedbi s drugim sektorima gospodarstva. Osnovni ciljevi ZPP-a bili su povećanje produktivnosti, stabilizacija tržišta hrane i osiguranje jedinstvenih pravila tržišnog natjecanja.¹⁰ Politika je osigurala stabilan lanac opskrbe hranom i poboljšala ekonomske uvjete za poljoprivrednike suočene s niskom produktivnošću. Pri tome je zajednička poljoprivredna politika uključivala razne aktivnosti i reforme, poput:

- Mansholtovog plana iz 1970. za modernizaciju poljoprivrede,
- uvođenje kvota 1984. za regulaciju viškova,
- MacSharryjeve reforme iz 1992. koja je zamijenila neograničene cijene izravnim plaćanjima,
- Plan 2000. usmjeren na ruralni razvoj i konkurentnost,

- reforma iz 2013. s naglaskom na ozelenjivanje plaćanja i podršku malim gospodarstvima,
- reforma iz 2021. za pravedniji i zeleniji pristup te veću autonomiju država članica¹¹ te
- Hrvatski strateški plan za 2023.-2027. naglašava održivi razvoj, povećanje konkurentnosti poljoprivrede, poboljšanje životnih uvjeta u ruralnim područjima, te zaštitu okoliša i prilagodbu klimatskim promjenama.¹²

Danas se poljoprivreda suočava s mnogim izazovima poput vremenskih uvjeta, klimatskih promjena i nestabilnosti tržišta, što otežava stabilno poslovanje. EU pruža podršku kako bi osigurala stabilne prihode za poljoprivrednike, omogućila održivu opskrbu hranom po pristupačnim cijenama te očuvala okoliš i krajolike. Ova potpora također pomaže poljoprivrednicima da zadovolje visoke standarde sigurnosti hrane i zaštite okoliša te doprinosi razvoju ruralnih područja u Europi.¹³

Zajednička poljoprivredna politika EU-a obuhvaća dva stupa koji zajedno podržavaju poljoprivrednike i ruralni razvoj.

1. Izravna potpora - uključuje financijska plaćanja poljoprivrednicima kako bi se osigurala stabilnost i potpora za poslovanje, uz uvjet poštivanja standarda sigurnosti hrane, zaštite okoliša i dobrobiti životinja.
2. Ruralni razvoj - usmjeren je na modernizaciju poljoprivrednih gospodarstava, inovacije i infrastrukturna ulaganja s naglaskom na zaštitu okoliša. Države članice mogu dodatno financirati poljoprivrednike putem nacionalnih mjera. ZPP integrira financijsku podršku i političke mjere za osiguranje održive poljoprivrede i ruralnog razvoja u EU-u, čime doprinosi stabilnosti, konkurentnosti i kvaliteti života u ruralnim područjima.¹⁴

Nova Zajednička poljoprivredna politika Europske unije za razdoblje 2023.–2027. usmjerena je na stvaranje pravednijeg, zelenijeg i učinkovitijeg sustava potpore. Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) Europske unije usmjerena je na uravnoteženiju

¹⁰ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cap-introduction/timeline-history-of-cap/> (05.05.2024.)

¹¹ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cap-introduction/timeline-history-of-cap/> (05.05.2024.)

¹² <https://ruralnirazvoj.hr/strateski-plan-zajednicke-poljoprivredne-politike-republike-hrvatske-2023-2027/> (10.06.2024.)

¹³ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cap-introduction/#why> (12.06.2024.)

¹⁴ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cap-introduction/#how> (10.06.2024.)

raspodjelu potpore, s naglaskom na mala gospodarstva, mlade poljoprivrednike i žene. Fokus na održivost uključuje podršku ekološkim praksama i smanjenje emisija stakleničkih plinova. Politika se temelji na postignutim rezultatima u zaštiti okoliša i inovacijama, osiguravajući dugoročnu stabilnost ruralnih zajednica.¹⁵ Za razdoblje 2021.–2027., ZPP ima proračun od 387 milijardi EUR, podijeljen između Europskog fonda za jamstva u poljoprivredi (EFJP) s 291,1 milijardi EUR za izravna plaćanja i tržišne mjere, te Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR) s 95,5 milijardi EUR za ruralni razvoj i modernizaciju gospodarstava.¹⁶ Izravna plaćanja osiguravaju stabilnu opskrbu hranom i potiču održive prakse, a dodjeljuju se prema veličini gospodarstava.¹⁷ Države članice mogu prilagoditi pravila i dodati potpore za specifične potrebe. Tržišne mjere iz EFJP-a stabiliziraju poljoprivredna tržišta, dok EPFRR financira projekte koji uključuju inovacije, konkurentnost, upravljanje resursima i zaštitu okoliša, s naglaskom na lokalni razvoj.¹⁸ Drugi stup ZPP-a, koji se financira iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR), raspolaže s ukupno 95,5 milijardi EUR, uključujući 8,1 milijardu EUR iz Next Generation EU za potporu oporavku od pandemije COVID-19. Oko 30% tih sredstava dostupno je od 2021., dok je preostalih 70% dodijeljeno 2022. Programi moraju obuhvatiti najmanje četiri od šest prioriteta EPFRR-a, kao što su inovacije u poljoprivredi, konkurentnost, održivo upravljanje resursima, ekosustavi te socijalna uključenost i razvoj ruralnih područja. Minimum 30% sredstava usmjereno je na zaštitu okoliša i borbu protiv klimatskih promjena, dok je barem 5% namijenjeno lokalnim inicijativama kroz pristup LEADER, koji promiče lokalni razvoj. EPFRR također koristi financijske instrumente kao što su zajmovi, mikrokrediti i vlasnički kapital za podršku održivim projektima u ruralnom sektoru.¹⁹

Ekološka poljoprivreda u Europskoj uniji promovira održive prakse poput odgovornog korištenja resursa, očuvanja bioraznolikosti,

povećanja plodnosti tla i kvalitete vode. Osigurava visoke standarde zaštite životinja, strogo kontrolira upotrebu lijekova i omogućuje životinjama prirodno ponašanje. Pravila obuhvaćaju cijeli lanac ekološke proizvodnje, uključujući označavanje i prodaju, te promoviraju rotaciju usjeva, kompostiranje i smanjenje kemikalija. Cilj je osigurati visoku kvalitetu i sigurnost ekoloških proizvoda.²⁰ EU implementira strogi sustav nadzora, s kontrolama barem jednom godišnje za dobivanje ekološkog certifikata.²¹ Ekološka proizvodnja koristi prirodne tvari i procese, poboljšava plodnost tla, smanjuje eroziju i upotrebu kemikalija, te potiče recikliranje i obnovljive izvore energije. Ovaj sustav podržava mala obiteljska gospodarstva i doprinosi održivom razvoju.²² Implementacija ekološke poljoprivrede suočava se s nekoliko ključnih izazova. Zakonske regulative često zahtijevaju složenu dokumentaciju i visoke standarde za ekološku certifikaciju, što može povećati administrativne troškove i nesigurnost među poljoprivrednicima. Nedostatak obrazovanja o ekološkim metodama ograničava usvajanje održivih praksi, dok visoki troškovi certifikacije, uključujući inspekcije i testiranja, predstavljaju dodatni financijski teret, posebno za manja gospodarstva. Troškovi ekološke proizvodnje, uključujući organsko sjeme i gnojiva, mogu također biti značajni. Osim toga, ograničena distribucijska infrastruktura otežava plasman ekoloških proizvoda na tržište, dok nerazvijeno tržište i nedostatak financijskih poticaja smanjuju konkurentnost i potražnju za ekološkim proizvodima. Prevladavanje ovih prepreka zahtijeva bolju distribucijsku mrežu, smanjenje troškova certifikacije i povećanje obrazovanja o ekološkim metodama (Nakić, 2018).

4. Analiza održivog razvoja na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima

Cilj istraživanja je analizirati praksu održivog razvoja na obiteljskim poljoprivrednim

¹⁵ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cap-introduction/cap-future-2020-common-agricultural-policy-2023-2027/#climate> (12.06.2024.)

¹⁶ https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27_hr#strongbudget (12.06.2024.)

¹⁷ https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/income-support-explained_hr#levelofsupportavailable (15.05.2024.)

¹⁸ https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-measures/market-measures-explained_hr (15.05.2024.)

¹⁹ https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_hr#leader (15.05.2024.)

²⁰ https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/organics-glance_hr#buildingtrustinorganicfarming (05.05.2024.)

²¹ https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/controls_hr#theroleoftheeuropeancommission (08.05.2024.)

²² <https://www.savjetodavna.hr/2018/11/28/uloga-i-znacaj-ekoloske-proizvodnje/> (10.06.2024.)

gospodarstvima u Hrvatskoj, s fokusom na obnovljive izvore energije, očuvanje tla i vode, te upotrebu organskih gnojiva i pesticida. Također, istražuju se mjere za smanjenje emisije CO₂, ekonomska i socijalna održivost, te utjecaj Zajedničke poljoprivredne politike EU-a.

Za potrebe istraživanja o održivom razvoju u poljoprivredi koristio se strukturirani anketni upitnik podijeljen u pet sekcija: osnovni podaci o ispitaniku, svijest o održivom razvoju, socijalna i ekonomska održivost, stavovi prema ZPP-u i percepcija prepreka za održivost. Podaci su prikupljeni putem Google obrasca s 31 pitanjem. Upitnik je bio podijeljen putem društvenih mreža, online platformi i aplikacija za razmjenu poruka (Facebook, Instagram, Viber, WhatsApp, e-mail), omogućujući široku dostupnost i raznoliku populaciju ispitanika. Istraživanje je provedeno od 3. srpnja 2024. do 14. srpnja 2024. godine, s prosječnim vremenom ispunjavanja od deset minuta. Ukupno je sudjelovalo 64 ispitanika.

Kratko trajanje ankete ograničilo je raznolikost i reprezentativnost uzorka. Buduća istraživanja trebala bi trajati duže i uključiti veći uzorak, te provoditi anketu tijekom različitih sezona. Rezultati ovog istraživanja pružaju osnovu za daljnje analize i razvoj strategija za unapređenje održivih praksi u poljoprivredi. Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti kao početna točka za razumijevanje izazova s kojima se suočavaju obiteljska poljoprivredna gospodarstva u kontekstu održivosti. A dobiveni podaci mogu poslužiti kao osnovna platforma za daljnje analize i razvoj strategija za unapređenje održivih praksi u poljoprivredi.

4.1. Rezultati istraživanja

Istraživanje je obuhvatilo 64 ispitanika raznolike dobne strukture: 10,9% mlađih od 18 godina, 32,8% između 18 i 30 godina, 28,1% između 31 i 45 godina, 25% između 46 i 60 godina, te 3,1% starijih od 60 godina. Većina ispitanika (20) ima visoko obrazovanje, 19 sa srednjom školom, te manje zastupljene skupine s različitim stručnim spremama. Najveći broj ispitanika (44) dolazi iz Virovitičko-podravke županije, dok ostale županije imaju manji broj predstavnika. Većina ispitanika (37) posjeduje više od 20 hektara obradive površine, 20 ispitanika ima između 10 i 20 hektara, 9 ispitanika manje od 5 hektara, a 8 obrađuje između 5 i 10 hektara. Ovi podaci ilustriraju raznolikost dobne strukture, obrazovanja, regionalne zastupljenosti i veličine poljoprivrednih gospodarstava među sudionicima.

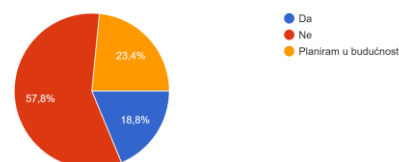
Podaci o vrstama poljoprivredne proizvodnje među ispitanicima otkrivaju da je ratarstvo

najzastupljenije (46,9%), zatim povrćarstvo (26,6%) dok voćarstvo i vinogradarstvo zajedno čine 12,5%. Stočarstvo ima udio od 20,3%, a mješovita proizvodnja čini 17,2%. Ovi rezultati ukazuju na raznoliku strukturu poljoprivredne proizvodnje među ispitanicima, što je značajno za analizu održivih praksi u različitim poljoprivrednim sektorima.

Razina svijesti o terminu "održivi razvoj" među ispitanicima istraživanja pokazuje visoko poznavanje termina održivog razvoja (82,8% ispitanika je upoznata s pojmom "održivi razvoj" te su čuli za njega, 9,4% priznaje da poznaje termin, ali se ne sjeća detalja, dok 7,8% ispitanika nije čulo za termin). Ovi rezultati ukazuju na visoku razinu prepoznatljivosti termina među sudionicima, što sugerira da većina ima osnovno ili dublje razumijevanje koncepta održivog razvoja. Ovo je ključno za daljnje širenje i implementaciju održivih praksi u poljoprivredi i drugim sektorima. Ispitanici su također iznijeli kako su im omogućena sudjelovanja na edukacijama i radionicama vezanim za održivi razvoj poljoprivredne (67,2% ispitanika se izjavnilo kako ima mogućnost sudjelovanja na prethodno navedenom).

GRAFIKON 1. OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE

3. Koristite li obnovljive izvore energije na svom gospodarstvu?
64 odgovora

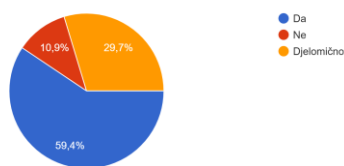

Izvor: rad autora

Grafikon 1. prikazuje upotrebu obnovljivih izvora energije među ispitanicima. Većina ispitanika (57,8%) navela je da trenutno ne koristi obnovljive izvore energije na svom gospodarstvu. S druge strane, 23,4% ispitanika planira uvođenje obnovljivih izvora u budućnosti, dok 18,8% već koristi takve izvore energije. Ovi rezultati ukazuju na interes za primjenu obnovljivih izvora među ispitanicima, s posebnim naglaskom na buduće investicije u ovu tehnologiju. Takav pristup može smanjiti ekološki utjecaj poljoprivrednih aktivnosti i poboljšati energetska održivost poljoprivrednih gospodarstava.

GRAFIKON 2. METODE OČUVANJA TLA

5. Primjenjujete li metode očuvanja tla i vode?
64 odgovora

Izvor: rad autora

Grafikon 2. ilustrira primjenu metoda očuvanja tla i vode među ispitanicima. Prema podacima, 59,4% ispitanika u potpunosti primjenjuje ove metode, 29,7% koristi metode djelomično, dok 10,9% ispitanika ne primjenjuje metode očuvanja tla i vode. S obzirom na to da poljoprivrednici koji prakticiraju tehnike poput rotacije usjeva i zelenog pokrova mogu dobiti izravna zelena plaćanja, visoka stopa primjene ovih metoda može se povezati s tim poticajima. Rezultati ukazuju na značajnu razinu svijesti i implementacije praksi očuvanja tla i vode među ispitanicima, ali također naglašavaju potrebu za dodatnim naporima u promicanju i podršci ovih praksi za održivo korištenje resursa u poljoprivredi.

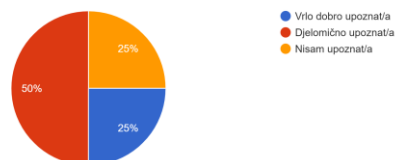
Prema rezultatima istraživanja, 34,4% ispitanika zapošljava lokalne radnike, dok 65,6% ispitanika ne koristi ovu praksu. Ovi podaci otkrivaju raznolike pristupe u zapošljavanju u ruralnim zajednicama i mogu imati značajan utjecaj na lokalno gospodarstvo i socijalnu strukturu. Rezultati istraživanja o podršci lokalnoj zajednici među poljoprivrednim gospodarstvima pokazuju da većina ispitanika (76,6%) aktivno doprinosi lokalnoj zajednici putem donacija, dobrotvornih akcija i sudjelovanjem u lokalnim događajima. Ovi nalazi ističu značaj društvene odgovornosti poljoprivrednih gospodarstava i njihovu integraciju u lokalnu zajednicu. Prema rezultatima istraživanja, većina poljoprivrednih gospodarstava, njih 56,3%, aktivno surađuje s drugim lokalnim poljoprivrednicima ili organizacijama, 20,3% ispitanika angažirano je u povremenoj suradnji, dok 23,4% nije uključeno u takve aktivnosti. Ovi podaci ukazuju na značajan nivo suradnje među lokalnim poljoprivrednicima, što može doprinositi boljoj razmjeni znanja, resursa i integraciji na tržištu.

Prema rezultatima istraživanja, 64,1% poljoprivrednih gospodarstava nije članica nijedne poljoprivredne udruge ili zadruge, dok 35,9% ispitanika pripada nekoj organizaciji ili zadruzi. Ovi podaci sugeriraju da velika većina poljoprivrednih gospodarstava nije formalno uključena u udruge ili

zadruge, što može ukazivati na moguće izazove u koordinaciji, pristupu resursima i tržištima.

GRAFIKON 3. ZAJEDNIČKA POLJOPRIVREDNA POLITIKA

1. Koliko ste upoznati sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom (ZPP) Europske unije?
64 odgovora

Izvor: rad autora

Grafikon 3. prikazuje razinu upoznatosti ispitanika s Zajedničkom poljoprivrednom politikom (ZPP) Europske unije. 25% ispitanika je vrlo dobro upoznato sa ZPP-om, 50% ispitanika je djelomično upoznata, dok 25% sudionika nije upoznato s ovom politikom. Ovi rezultati naglašavaju potrebu za daljnjom edukacijom i informiranjem poljoprivrednika o relevantnim političkim inicijativama i regulativama koje imaju izravan utjecaj na njihovu praksu.

Rezultati istraživanja o percepciji usmjerenosti Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) Europske unije na održivost pokazali su različite stavove među ispitanicima. Samo 20,3% ispitanika smatra da ZPP učinkovito podržava održivost poljoprivrede. S druge strane, 37,5% vjeruje da politika nije dovoljno usmjerena na održivost, dok 41,3% ispitanika izražava nesigurnost u vezi s tim pitanjem. Ovi rezultati ukazuju na raznolike stavove i nedostatak konsenzusa o učinkovitosti ZPP-a u promicanju održivosti. Stoga, postoji potreba za dodatnim informacijama i otvorenim raspravama kako bi se bolje razumjelo i poboljšalo usklađivanje politika s ciljevima održivog razvoja u poljoprivredi.

Podaci o korištenju poticaja i subvencija iz Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) Europske unije među ispitanicima istraživanja pokazuju sljedeće: većina ispitanika (65,6%) trenutno koristi ove poticaje za svoje gospodarstvo, dok 6,3% planira njihovu primjenu u budućnosti. S druge strane, 28,1% ispitanika ne koristi ove poticaje ili subvencije. Kada je riječ o utjecaju poticaja na održivost, 45,3% ispitanika smatra da su poticaji iz ZPP-a djelomično doprinijeli održivom razvoju njihovih gospodarstava, dok 18,8% smatra da nisu imali značajan utjecaj, a 15,6% tvrdi da su poticaji znatno pomogli. Rezultati sugeriraju da postoji raznolikost u percepciji učinkovitosti ZPP-a među poljoprivrednicima. Dok neki prepoznaju koristi od poticaja, drugi ne primjećuju značajan utjecaj ili nisu

koristili poticaje. Ovi nalazi naglašavaju potrebu za prilagodbom politika kako bi se povećao pozitivan utjecaj i podrška poljoprivrednicima, te potiču buduće korištenje financijskih potpora za unapređenje održivih poljoprivrednih praksi.

Rezultati istraživanja o percepciji pristupačnosti fondova Europske unije za održivi razvoj poljoprivrede otkrivaju da većina sudionika (73,4%) smatra da su ovi fondovi djelomično pristupačni, što ukazuje na prisutnost određenih prepreka, ali i mogućnost pristupa uz određene napore ili prilagodbe. Nasuprot tome, 15,6% ispitanika vjeruje da su fondovi nepristupačni, sugerirajući da su zahtjevi ili uvjeti za pristup previše rigidni ili nedostupni. Samo 10,9% sudionika smatra da su fondovi vrlo pristupačni, što implicira da vjeruju kako je pristup tim sredstvima relativno jednostavan. Pojednostavljenje administrativnih postupaka, povećanje informiranosti i prilagodba politika mogli bi značajno unaprijediti mogućnost iskorištavanja sredstava i podržati poljoprivrednike u implementaciji održivih praksi.

GRAFIKON 4. PERCEPCIJA KORISNOSTI MJERA ZAJEDNIČKE POLJOPRIVREDNE POLITIKE EU-A I PODRUČJA KOJA ZAHTIJEVAJU VEĆI FOKUS NA ODRŽIVI RAZVOJ

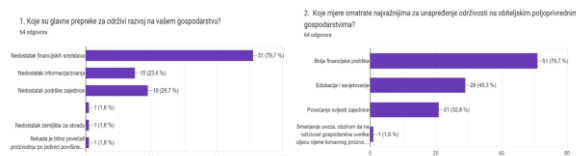

Izvor: rad autora

Na Grafikonu 4. prikazane su percepcije sudionika o korisnim mjerama iz Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) EU-a za njihova gospodarstva. Rezultati pokazuju da najviše podrške uživaju mjere poput potpore mladim poljoprivrednicima i investicija u modernizaciju, što ukazuje na njihovu ključnu važnost za poljoprivrednike. Ruralni razvoj i ekološki uzgoj također su prepoznati kao značajni aspekti politike. Nasuprot tome, manji broj sudionika smatra da su poticaji i mjere ZPP-a nepotrebni za njihova gospodarstva. Subvencije za održive prakse primile su najviše glasova, 36, dok je edukacija poljoprivrednika također dobila značajnu podršku s 32 glasa. Potpora istraživanju održivih metoda zabilježila je 14 glasova, dok su povećanje ekoloških standarda, kritike ZPP-a te zaštita plasmana proizvoda imali manju podršku. Ovi rezultati naglašavaju potrebu za dodatnom financijskom podrškom održivim praksama i edukacijom

poljoprivrednika kako bi se unaprijedila održivost u poljoprivredi.

GRAFIKON 5. GLAVNE PREPREKE I KLJUČNE MJERE ZA UNAPREĐENJE ODRŽIVOSTI NA OBITELJSKIM POLJOPRIVREDNIM GOSPODARSTVIMA PREMA MIŠLJENJU ISPITANIKA

Izvor: rad autora

Grafikon 5. prikazuje glavne prepreke i preporučene mjere za unapređenje održivosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima prema mišljenju ispitanika. Najveći broj ispitanika (51) ističe nedostatak financijskih sredstava kao glavnu prepreku u poljoprivrednoj praksi. Sljedeći značajni izazovi uključuju nedostatak podrške zajednice (19 ispitanika) i manjak informacija ili znanja (15 ispitanika). Manji broj glasova dodijeljen je nedostatku zemljišta za obradu i potrebi za povećanjem proizvodnje po jedinici površine, s po jednim glasom za svaki od ovih izazova. Prema mišljenju ispitanika, najvažnije mjere za unapređenje održivosti uključuju bolju financijsku podršku (51 glas), edukaciju i savjetovanje (29 glasova), te povećanje svijesti zajednice (21 glas). Samo jedan sudionik istaknuo je smanjenje uvoza kao ključnu mjeru za poboljšanje održivosti, naglašavajući potrebu za zaštitom domaćih gospodarstava od konkurentnih uvoznih cijena. Ovi rezultati ukazuju na važnost financijske podrške i edukacije za prevladavanje prepreka i poboljšanje održivosti u poljoprivredi.

Rezultati istraživanja pokazuju da većina ispitanika ocjenjuje podršku koju primaju od lokalnih vlasti i državnih/regionalnih programa za održivi razvoj poljoprivrede kao prosječnu, što sugerira da podrška nije ni iznimno loša ni iznimno dobra. Sličan obrazac se primjećuje i kod državnih i regionalnih programa, što također ukazuje na potrebu za unapređenjem kvalitete i dosljednosti podrške koju ovi programi nude. Općenito, rezultati sugeriraju potrebu za značajnim poboljšanjima u pružanju podrške kako bi se osigurala učinkovitija potpora održivom razvoju poljoprivrede, uključujući povećanje transparentnosti, dosljednosti, resursa i aktivnije uključivanje poljoprivrednika u donošenje odluka i evaluaciju programa. Rezultati istraživanja pokazuju da internet dominira kao primarni izvor

informacija o poljoprivredi i održivom razvoju, dok televizija i obrazovne institucije također igraju značajnu ulogu. Novine, časopisi i osobna komunikacija s poljoprivrednicima manje su prisutni. Većina sudionika ocjenjuje da su informacije o održivom razvoju relativno lako dostupne, s većinom ocjena u rasponu od 3 do 5, no postoje i indikacije za poboljšanje u pristupu informacijama.

Istraživanje pokazuje da većina poljoprivrednika razumije održivi razvoj i otvorena je za nove prakse koje mogu poboljšati učinkovitost OPG-ova. lako obnovljive izvore energije ne koriste široko, postoji interes za njihovu primjenu, što bi moglo smanjiti ekološki utjecaj. Poljoprivrednici već primjenjuju metode za očuvanje tla i vode, ali se suočavaju s izazovima poput nedostatka financijskih sredstava i potpore zajednice. Mnogi aktivno podupiru lokalne zajednice, dok su mišljenja o EU potpori podijeljena, što upućuje na potrebu za prilagodbom politika. Ključno je nastaviti s edukacijom, osigurati financijska sredstva i jačati podršku zajednice kako bi se potaknule održive prakse i dugoročna održivost farmi.

5. Zaključak

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG-ovi) čine temelj ruralnih zajednica diljem svijeta, čuvajući tradiciju, ekološke resurse i društvene vrijednosti. Istraživanje pokazuje da se OPG-ovi suočavaju s izazovima kao što su ekonomski pritisci i promjene na tržištu, ali većina poljoprivrednika prepoznaje važnost održivog razvoja i spremna je usvojiti nove prakse za povećanje učinkovitosti. lako primjena obnovljivih izvora energije još nije široka, postoji značajan interes za njihovu buduću upotrebu, dok većina poljoprivrednika koristi metode očuvanja tla i vode. Ipak, nedostatak financijskih sredstava i potpore zajednice otežava napredak u održivim praksama. Mišljenja o ZPP-u su podijeljena, što ukazuje na potrebu za prilagodbom politika kako bi bolje odgovarale potrebama poljoprivrednika. Unatoč administrativnim barijerama, ZPP predstavlja važan izvor podrške za dugoročni razvoj OPG-ova kroz poticaje i subvencije. Za dugoročnu održivost OPG-ova ključno je osigurati kontinuiranu podršku putem edukacije, istraživanja i tehnološkog napretka, te poticati suradnju među zajednicama, institucijama i stručnjacima. Ovo će pomoći u rješavanju problema i osigurati da OPG-ovi ostanu vitalni za ruralni razvoj i očuvanje okoliša.

Literatura

- [1] Barbieri, C., & Mahoney, E. (2017). Cultural sustainability and community-based tourism in the rural United States. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(5), str. 630-645.
- [2] Črnjar, M. (2002): *Ekonomika i politika zaštite okoliša*. Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci
- [3] Črnjar, M., Črnjar K. (2009): *Menadžment održivoga razvoja*. Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu u Opatiji Sveučilišta u Rijeci
- [4] Dabić, L. (2023): *Održiva poljoprivreda na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima Istarske i Koprivničko-križevačke županije*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, <https://zir.nsk.hr/islandora/object/efzg%3A11803> (10.04.2024.)
- [5] Darnhofer, I., & Fairweather, J. (2016). Resilience and sustainable development: Managing farm dynamics for rural resilience. *Agricultural Systems*, 147, str. 1-2.
- [6] Defilippis, J. (1993): *Obiteljska gospodarstva Hrvatske*. AGM, Zagreb
- [7] Diverzifikacija poljoprivredne proizvodnje, <https://www.savjetodavna.hr/2015/07/14/diversifikacija-poljoprivredne-proizvodnje/> (05.05.2024.)
- [8] Ekološka poljoprivreda u kratkim crtama, https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/organics-glance_hr#buildingtrustinorganicfarming (05.05.2024.)
- [9] García-Martínez, A., & Koh, L. (2019). Sustainable supply chains and smallholders: A case study of coffee farmers in Latin America. *Journal of Cleaner Production*, 218, str. 419-431.
- [10] Herceg, N., Stanić- Koštroman, S., Šiljeg, M. (2018): *Čovjek i okoliš. Mostar : Hrvatska akademija za znanost i umjetnost Bosne i Hercegovine; Koprivnica : Sveučilište Sjever; Zagreb : Synopsis; Sarajevo : Synopsis*
- [11] Ključna uloga naprednih tehnologija u poljoprivredi, <https://gospodarski.hr/rubrike/nove-tehnologije/kljucna-uloga-naprednih-tehnologija-u-poljoprivredi/> (08.05.2024.)
- [12] Kontrola i provedba, https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/controls_hr#theroleoftheuropeancommission (08.05.2024.)
- [13] Kordej De- Villa, Ž., Stubbs, P., Sumpor, M. (2009): *Participativno upravljanje za održiv razvoj*. Zagreb: Ekonomski institut
- [14] Kronologija- povijest ZPP-a, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cap-introduction/timeline-history-of-cap/> (05.05.2024.)
- [15] Lowder, S. K., Scoet, J., & Raney, T. (2016). The future of family farming: Policy implications and investment priorities. *Food Policy*, 66, str. 109-121.
- [16] Marić, A. (2023): *Mogućnosti razvoja obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva kroz nepoljoprivredne djelatnosti*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, <https://zir.nsk.hr/islandora/object/agr%3A2925> (05.05.2024.)
- [17] Mishra, A., & Kumar, S. (2018). Technology adoption and climate smart practices on family farms: A path towards sustainability. *Sustainability*, 10(6), str. 1832.
- [18] Mjera 11- Ekološki uzgoj, <https://www.aprrr.hr/mjera-11-ekoloski-uzgoj/> (08.05.2024.)
- [19] Nakić, M. (2018): *Implementacija ekološke proizvodnje kao okosnica razvoja Hrvatske poljoprivrede*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Poljoprivredni fakultet, <https://repozitorij.fazos.hr/islandora/object/pfos%3A1399/d/atastream/PDF/view> (08.05.2024.)

- [20] Objašnjenje potpore o dohotku, https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/income-support/income-support-explained_hr#levelofsupportavailable (15.05.2024.)
- [21] Objašnjenje tržišnih mjera, https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/market-measures/market-measures-explained_hr (15.05.2024.)
- [22] Poljoprivreda za bioraznolikost, <https://glasprirode.hr/profesionalci-u-akciji/poljoprivreda/> (15.05.2024.)
- [23] Pravilnik o Upisniku poljoprivrednika. NN 62/2019
- [24] Revija ruralnog razvoja Europske Unije, https://ec.europa.eu/enrd/sites/default/files/PublicationENRDperiodical-17_hr.pdf (10.06.2024.)
- [25] Rudolph, J., & McCarthy, N. (2020). Farm diversification and sustainability: The role of agroecological practices in Europe. *Ecological Economics*, 174, 106668.
- [26] Ruralni razvoj - smjernice i primjeri dobre prakse, https://hmr.hr/wp-content/uploads/2020/02/brosura_ruralni_razvoj-smjernice_i_primjeri_dobre_prakse-web.pdf (10.06.2024.)
- [27] Ruralni razvoj, https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_hr#leader (15.05.2024.)
- [28] Scherer, L., & Verburg, P. H. (2017). The influence of global demand for agricultural products on sustainability of family farms. *Global Environmental Change*, 47, str. 115-123.
- [29] Strateški plan Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske 2023.-2027., <https://ruralnirazvoj.hr/strateski-plan-zajednicke-poljoprivredne-politike-republike-hrvatske-2023-2027/> (10.06.2024.)
- [30] Što je obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo?, <https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/poljoprivreda-173/poljoprivredna-politika/obiteljska-poljoprivredna-gospodarstva/pitanja-i-odgovori/1322> (15.04.2024.)
- [31] Što je održivi razvoj?, <https://lora.bioteka.hr/sto-je-odrzivi-razvoj/> (05.05.2024.)
- [32] Thompson, J., Scoones, I., & Toulmin, C. (2019). Sustainable intensification: What is its role in family farming? *Journal of Rural Studies*, 68, str. 100-111.
- [33] Uloga i značaj ekološke proizvodnje, <https://www.savjetodavna.hr/2018/11/28/uloga-i-znacaj-ekoloske-proizvodnje/> (10.06.2024.)
- [34] Upisnik poljoprivrednika broj PG-a 31.12.2023., https://www.aprrr.hr/wp-content/uploads/2024/01/Upisnik_poljoprivrednika_broj_PG-a_2023_12_31.xlsx (10.06.2024.)
- [35] Van der Ploeg, J. D., & Long, N. (2016). Rethinking the importance of small-scale farming in an era of corporate agriculture. *Agriculture and Human Values*, 33(1), str. 87-98.
- [36] Wezel, A., & Silva, E. (2017). Agroecology and the future of family farming in a globalized world. *Agricultural Systems*, 158, str. 13-20.
- [37] Zajednička poljoprivredna politika za razdoblje 2023.-2027., <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cap-introduction/cap-future-2020-common-agricultural-policy-2023-2027/#climate> (12.06.2024.)
- [38] Zajednička poljoprivredna politika, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cap-introduction/#how> (10.06.2024.)
- [39] Zajednička poljoprivredna politika: 2023.-2027., https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-2023-27_hr#strongbudget (12.06.2024.)
- [40] Zakon o obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, NN 29/2018
- [41] Zašto je važna potpora poljoprivrednicima u EU-u?, <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/cap-introduction/#why> (12.06.2024.)